

Літяга І.В. Теоретичні основи соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами // Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 1-2 лютого 2019 року). – К.: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2019. Ч. 2. – с. 112-115.

Секція: 5. Соціальна педагогіка

Літяга І.В., кандидат педагогічних. наук,

доцент кафедри соціальних технологій

*Житомирський державний університет імені Івана Франка*

м. Житомир, Україна

## **ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ**

Українське суспільство сьогодні переживає черговий кризовий період, пов'язаний з багатьма чинниками. Найбільш руйнуючою обставиною уже декілька років є збройний конфлікт на сході держави. Конфлікт, який розділив не тільки політиків та суспільство, а й сім'ї, зокрема. Певну кризу переживає і професійне середовище фахівців (педагогів, психологів, соціальних працівників та ін.). Суть цієї кризи полягає у відсутності або недосконалої наявних методик роботи з сім'ями та дітьми, які постраждали від збройного конфлікту, в тому числі внутрішньо переміщеними особами [2].

Внутрішньо переміщені особи мають потребу в матеріальній, фінансовій, соціально-педагогічній, юридичній і психологічній допомозі та підтримці. На особистість негативно впливає стрес, пов'язаний із позбавленням домівки, відсутністю стабільності, втратою годувальників, друзів, батьків, позбавлення турботи. Тому ця проблема є комплексною і включає не лише політичну, а й соціальну, психологічну та комплексну соціальну роботу та потребує

особливих ресурсів для її вирішення. Соціальна робота як суспільне явище є своєрідною моделлю діяльності, спрямованої на здійснення компетентної соціальної допомоги, підвищення ефективності процесу соціалізації, виховання і розвитку різних категорій населення та здійснення соціального захисту [4]. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами та їх сім'ями спрямована на забезпечення адекватної соціальної підтримки та здійснення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб та їх сімей, зміцнення та активізацію їх адаптаційного потенціалу, створення сприятливих умов для їх життєдіяльності, забезпечення тривалої соціальної взаємодії, налагодження механізмів самоорганізації і саморозвитку, допомоги членам сімей внутрішньо переміщених осіб щодо їх соціалізації [5].

Оскільки проблема внутрішньо переміщених осіб зі сходу України має комплексний характер, що пов'язано з наявністю у ній як об'єктивного, так суб'єктивного чинника, то соціальна робота з цією категорією населення має носити інтегративний характер, включати всю сукупність необхідних заходів, забезпечувати ефективне виконання основних функцій у їх гармонійному поєднанні [7].

Тому визначальна роль у цій справі, на нашу думку, належить соціальному працівнику, який виступає зв'язною ланкою між адміністративно-правовою системою соціального захисту з тими, для кого вона призначена, ВПО та їхніми сім'ями. Фахівець має забезпечити доступність комплексу послуг для даної категорії клієнтів [7].

Соціальні працівники виступають суб'єктами соціальної роботи. Метою роботи з сім'ями внутрішньо переміщених осіб є: забезпечення доступності комплексу послуг для внутрішньо переміщених осіб та їх сімей; надання допомоги у набутті навичок адекватного поведіння в новому соціальному середовищі, частиною якого є найближче оточення; мінімізація негативних наслідків або навіть повне розв'язання проблем сім'ї або особи; усунення труднощів, пов'язаних з адаптацією до нових умов навколишнього середовища;

надання ефективних гуманітарних послуг з метою поліпшення якості життя сімей [4].

До основних завдань соціальної роботи з сім'ями внутрішньо переміщених осіб відносяться: надання соціальної допомоги вимушеним переселенцям; сприяння інтегруванню внутрішньо переміщених осіб в соціальне середовище, в яке вони потрапляють; створення спрощених процедур реєстрації, отримання житла, працевлаштування, відновлення бізнесу тощо [1].

Особливими принципами соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами є: добровільність, своєчасність, повага, комплексність, персоналізація, активізація клієнта.

Сім'ї внутрішньо переміщених осіб, як правило, потребують комплексної допомоги команди професіоналів. Мультидисциплінарна команда – це група фахівців (психологи, соціальні працівники та педагоги, медики, шкільні вчителі, юристів тощо), об'єднаних спільними цілями. У такій команді чітко визначаються функції кожного фахівця, розподіляються ролі та сфери відповідальності. Координація роботи членів команди і представлення нових випадків здійснюється координатором – як правило, соціальним працівником [6].

Склад команди може відрізнятися залежно від потреб людини, яка отримує допомогу, та плану її супроводу. Головним завданням цієї команди є виявлення та надання допомоги сім'ям, які опинилися в складних життєвих обставинах. Члени мультидисциплінарної команди повинні мати досвід і навички, необхідні для надання кваліфікованої допомоги клієнтам, бути добре поінформованими про принципи роботи й ресурси державної системи надання допомоги, про взаємодію її складових підрозділів, а також про ресурси недержавних організацій, що працюють у регіоні.

Діяльність міждисциплінарної команди є ефективною, коли всі її учасники (включно з особою, яка потребує допомоги) відповідально підходять до організації роботи, розділяють обов'язки та відповідальність щодо своїх

повноважень. Важливо, щоб у команди був єдиний керівник процесу, який відповідає за загальний результат.

Внутрішньо переміщені особи є новою групою, з якою працюють соціальні служби, фахівці та волонтери. Пережитий травматичний досвід, факт переміщення для таких людей є кризовою життєвою ситуацією, яку посилює стресовий стан. Для розуміння їх специфічних станів та потреб, планування і надання адресної допомоги спеціалісту важливо пройти навчання з організації допомоги внутрішньо переміщеним особам, враховуючи також закордонний досвід [8].

Виділять два основних види соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами:

1. Практична соціальна робота (робота з конкретною особою чи групою осіб, що потребують соціальної допомоги).
2. Організаційна робота (організація роботи соціальної служби, розробка конкретних програм діяльності і т.ін.) [3].

До найважливіших видів соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами відносяться: соціальна діагностика, соціальна профілактика, соціальна реабілітація, соціальна корекція, соціальна терапія. Вони орієнтують на цілісний підхід до людини, врахування її інтересів, потреб, ціннісних орієнтацій, на створення громадських умов, що сприяють мобілізації потенціалу внутрішніх сил особистості для вирішення проблем і труднощів, які виникли. Внутрішньо переміщеним особам на сьогодні надаються медичні, юридичні, адміністративні, соціально-психологічні послуги, що мають на меті адаптацію внутрішньо переміщених осіб та забезпечення їхньої оптимальної життєдіяльності. Разом із тим приймаються нові нормативно-правові документи, утворюються нові організації щодо надання допомоги та підтримки внутрішньо переміщеним особам, створюються нові робочі місця, відбувається перекваліфікація кадрів, розвивається волонтерський рух та благодійна допомога тощо, тобто здійснюється інституалізація внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Таким чином, соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами та їх сім'ями спрямована на забезпечення їх соціальної підтримки та здійснення соціального захисту, зміцнення та активізацію їх адаптаційного потенціалу, створення сприятливих умов для їх життєдіяльності, забезпечення тривалих соціальних взаємовідносин, налагодження механізмів самоорганізації і саморозвитку, допомогу членам сімей внутрішньо переміщених осіб у їх позитивній соціалізації.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Кашуба Я. М. Роль державної служби зайнятості у поверненні внутрішньо переміщених осіб до продуктивної зайнятості / Я. М. Кашуба // Ринок праці та зайнятість населення. — 2015. — № 1. — С. 4—6.
2. Конвенція про статус біженців [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995\\_011](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_011)
3. Методика визначення труднощів у встановленні контактів В. Бойка [Електронний ресурс]. // Ваш психолог. — Режим доступу до журн.: <http://www.psy.rv.ua>.
4. Морозов І. А. Про вимушених переселенців і цивільних правах // Громадянин і право, 1999. – 125 с.
5. Про правовий статус осіб, які вимушені залишити місця проживання внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополя та обставин, пов'язаних з проведенням антитерористичної операції на території України: Проект Закону України від 19.06.2014 р. №4998-1 — [Електронний ресурс]. — Режим доступу:  
<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=51397&pf35401=304893>.
6. Прояв особистісних особливостей дітей-біженців і вимушених переселенців щодо подолання акультураційного стресу [Електронний ресурс]. // Психологія. — Режим доступу до журн.: <http://bukvar.ua>.

7. Соціальна робота в Україні : [Навчальний посібник] / [І. Д. Зверєва, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.] ; за заг. ред. І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. — К. : Центр навчальної літератури, 2004. — 256 с.
8. Технології соціальної роботи з різними групами населення: Навчальний посібник / П. Д. Павленок, М. Я. Руднєва. Під ред. П. Павленка. — М. : ИНФРА М, 2009. — 272 с.